

HRVATSKI MUZEJ NAIVNE UMJETNOSTI U DOBA PANDEMIJE, POTRESA I PRESELJENJA (2020. – 2021.)

MATEJA FABIJANIĆ □ Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb

sl.1. Buduća zgrada HMNU-a: kuća Lovrenčić
nakon prvog potresa, 5. lipnja 2020., foto:
Mateja Fabijanić

sl.2. Buduća zgrada HMNU-a: kuća Lovrenčić
nakon prvog potresa, detalj, 5. lipnja 2020.;
foto: Mateja Fabijanić

Uvod. Hrvatski muzej naivne umjetnosti (HMNU) najstariji je muzej naivne umjetnosti u svijetu. Osnovan 1952. pod okriljem Seljačke sloge kao Seljačka umjetnička galerija, s dolaskom prvog voditelja dr. Dimitrija Miće Bašičevića (savjetnika Galerije od njezina osnutka) postupno širi interes i na umjetničke dosege radnika i drugih samoukih umjetnika, „primitiva“, zbog čega Muzej 1956. mijenja ime u Galeriju primitivne umjetnosti. Dugo razdoblje sestrinskog djelovanja u sklopu Gradske galerije suvremene umjetnosti (od 1959.), odnosno Galerija grada Zagreba (od 1961.) završeno je 1994. donošenjem statuta i odluke Hrvatskog sabora o osnivanju Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti.

Zatvaranje Muzeja

U svojem uskoro 70-godišnjem djelovanju Muzej je prikupio 1936 umjetnina (slika, skulptura, crteža, grafika,

grafičkih mapa, bibliofilskih izdanja, djela primijenjenih umjetnosti) te je zahvaljujući aktivnome tuzemnom i međunarodnom djelovanju priskrbio najveću dokumentaciju i biblioteku o samoukim umjetnicima iz Hrvatske te iz susjednih i svjetskih zemalja. O naivi su pisali domaći i

¹ Usporediti: N. Vrkljan Križić; V. Gracin Čuić; B. Donat (ur.), *Naivna umjetnost*, Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti (Galerija grada Zagreba), 1991. i Vladimir Crnković, *Hrvatski muzej naivne umjetnosti*, monografija, Zagreb, 2000.

² Ugovor o korištenju poslovnog prostora između Ministarstva kulture i medija i Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti, 6. ožujka 2019. (Tajništvo HMNU-a).

svjetski stručnjaci, organizirane su izložbe od SAD-a do Japana. No Muzej je, kao i mnoge druge naše muzeje, već od osnutka pratio problem smještaja. Od nekoliko prostorija Seljačke sloge u Ulici socijalističke revolucije 17/II (današnja Zvonimirova) u 1950-ima, potom prostorija u baroknoj palači Raffay-Plavšić u Čirilometodskoj ulici (preseljenje 1964. – 1965.)¹ koji danas čine izložbeni postav, Muzej je zbog bivanja u iznajmljenim prostorima u privatnom vlasništvu posljednjih godina pred velikim izazovom. Godine 2019. ugovorom o korištenju poslovnog prostora osnivač je Muzeju dodijelio vlastiti prostor,² kuću Lovrenčić u Demetrovoj 18, kojoj je i prije potresa 2020. bila potrebna temeljita obnova.

Odlukom osnivača o hitnom izlasku³ iz postojećih prostora HMNU se od 1. siječnja 2020. zatvara za javnost (uz iznimno otvaranje na jedan dan u povodu *Noći muzeja* 31. siječnja 2020.) te se cijelu godinu planira preseljenje cjelokupnog fundusa umjetnina (1936 radova), muzejske knjižnice (više od 8500 inventariziranih naslova), muzejske dokumentacije, arhive tajništva, računovodstva, muzejskih izdanja, muzejskog dućana (ukupno 768 transportnih i arhivskih kutija te sedam limenih sanduka) na različite, nedefinirane lokacije. Konkretno dogovor postignut je samo u vezi s preseljenjem knjižne, dokumentacijske i arhivske građe.⁴ Tijekom 2020. četvero je djelatnika HMNU-a (podsjetimo, HMNU osim ravnateljice i tri pomoćne zaposlenice – prodavačice-informatorice, čuvarice prostora i spremnice, bez administrativnog osoblja, ima zaposleno samo troje stručnih djelatnika: muzejsku savjetnicu – voditeljicu zbirke, dokumentaristicu te muzejskog tehničara) nekolicom je puta popisalo, zapakiralo i prenijelo navedenu dokumentarnu, arhivsku i knjižnu građu u dislocirano spremište koje je Muzeju ustupio Hrvatski državni arhiv u Zagrebu na rok od pet godina.⁵ Pakiranje dokumentarne, arhivske i knjižne građe obavljala je, organizirala i vodila dokumentaristica, arhivu muzejskih izdanja smještenu na tavanjskim prostorima popisao je i zapakirao muzejski tehničar, inventar muzejskog dućana spremila je prodavačica, a arhivu tajništva i računovodstva zapakirala je vanjska suradnica muzejska pedagoginja. Sve je to ostvareno uz veliku pomoć spremnice, prodavačice i čuvarice prostora. Unatoč kratkom vremenu za preseljenje i malom broju zaposlenika, organiziran je popis i sastavljanje evidencije o cjelokupnoj građi koja se premješta iz Muzeja kako bi je bilo moguće dohvatiti i na novoj lokaciji. Stoga je svim inventariziranim knjižnim primjercima upisanima u tablice u Excelu dopisan pri-

vremeni smještaj (naziv kutije), a ostala neinventarizirana građa opisana je prema sadržaju u posebno označenim kutijama.

Posljedice potresa i pandemije koronavirusa

U očekivanju daljnjih odluka osnivača o smještaju, nakon preseljenja navedene građe u Muzeju je i dalje ostao kompletan fundus (umjetnička građa pohranjena u čuvaonici), stalni postav u izložbenom dijelu (koji bi bio prezentiran kao izložba u drugoj instituciji)⁶ te dio stručne dokumentarne i knjižne građe potrebne za svakodnevni stručni rad. Drugu fazu preseljenja – dogovor o lokaciji te o premještanju umjetnina iz postojeće u dislociranu čuvaonicu izvan Zagreba⁷ – koordinirala je ravnateljica s voditeljicom zbirke, no preseljenje nije realizirano. Dva potresa koja su u ožujku i prosincu pogodila Zagreb srećom nisu oštetila nijednu umjetninu, unatoč tome što velik dio fundusa čini iznimno krhka i za naivu specifična građa na staklu (ulja na staklu), no prostor palače u Čirilometodskoj dva je puta pretrpio oštećenja te je oba puta bio saniran. Potres je u potpunosti zaustavio sve planove o daljnjem preseljenju Muzeja, te je odlukom osnivača i u dogovoru s vlasnicima palače postignut sporazum o produženju najma na postojećoj lokaciji, pa HMNU do jeseni 2022. ostaje na sadašnjoj adresi. S tim u vezi, a i u ovisnosti o mjerama vezanima za pandemiju koronavirusa, Muzej je 29. ožujka 2021. ponovo otvorio vrata svojim posjetiteljima izložbom *Iz fundusa Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti*. Njome se, prema koncepciji muzejske savjetnice i voditeljice zbirke HMNU-a dr. sc. Svjetlane Sumpor, nudi nov pogled na umjetnost naivnih i autsajderskih umjetnika, s naglaskom na zasebnu dvoranu koja je, kao izložba u izložbi, u cijelosti posvećena samo radovima Ivana Rabuzina odabranima u povodu stote obljetnice umjetnikova rođenja.

Otvaranje HMNU-a u digitalnom prostoru

Pandemija koronavirusa primorala je brojne muzeje diljem svijeta na zatvaranje prema javnosti i okretanje alternativnim načinima djelovanja i prezentiranja kulturnog sadržaja.⁸ Za muzejske djelatnike bio je to izazov da se na brzinu prilagode novim prilikama i da se, uz pomoć

sl.3. Postav izložbe *Iz fundusa Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti*, Dvorana Rabuzin, 1. travnja 2021.; foto: Darko Bavoiljak

sl.4. Pakiranje knjižne, dokumentarne i arhivske građe, izložbeni prostor, dvorana 1, 24. veljače 2020.; foto: Mateja Fabijanić

3 Zbog visokih sudskih troškova, troškova najma prostora te gubitka sudskog spora s jednim od vlasnika palače osnivač donosi odluku o preseljenju muzeja (Tajništvo HMNU-a).

4 Zahvaljujući ravnatelju Državnog arhiva u Zagrebu prof. Darku Rubčiću, knjižna, dokumentarna i arhivska građa HMNU-a ima idealne uvjete pohrane. Od veljače do lipnja 2020. preneseno je ukupno 315 transportnih kutija i 57 arhivskih kutija knjižne građe i stručnih časopisa, 25 transportnih kutija i 12 arhivskih kutija građe sekundarnih fondova, 26 transportnih kutija arhive općih i računovodstvenih poslova, 333 kutije i paketa arhive muzejskih izdanja te sedam limenih sanduka muzejskih izdanja i knjižne građe; ukupno 768 kutija i sedam limenih sanduka.

5 Ugovor o ostavi između Državnog arhiva u Zagrebu i Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti, 27. veljače 2020. (Tajništvo HMNU-a).

6 Prema odlukama osnivača, za preseljenje stalnoga postava u obliku gostujuće izložbe predložena je Galerija Klovčevići dvori; zapisnik od 11. veljače 2020. (Tajništvo HMNU-a).

7 Prema odlukama osnivača prijedlog privremene čuvaonice umjetnina HMNU-a bio je Restauratorski centar Ludbreg; zapisnik od 11. veljače 2020. (Tajništvo HMNU-a).

8 „Full report on the impact of COVID-19 on museums in Europe” i „Follow-up Survey on the impact of the COVID-19 pandemic on museums in Europe – Final Report”. Dostupno na <https://www.ne-mo.org/advocacy/our-advocacy-work/museums-during-covid-19.html> (pristupljeno 15. srpnja 2021.).

DOGODILO SE NA DANAŠNJI DAN

Dana 10. lipnja davne 1956. poznati je povjesničar umjetnosti i teoretičar Matko Meštrović gostovao u „Emisiji za selo“ Radio Beograda i predstavio rad tadašnje Seljačke umjetničke galerije, jezgre današnjeg HMNU-a. Galerija je sa svojom Stalnom izložbom seljaka slikara osnovana 7. 4. 1952. u okviru Seljačke sloge. Godine 1956. mijenja naziv u Galeriju primitivne umjetnosti. Današnji naziv dobiva 1994. Zakonom o Hrvatskom muzeju naivne umjetnosti. (M.F.)

IZVOR: Hemeroteka HMNU, Statut HMNU

FOTO: Izložba P. Smajića, 1956., Seljačka umjetnička galerija, Socijalističke revolucije 17, Arhiv HMNU

sl.5 - 6. Primjer vizuala objava. Objave je pratio dodatni fotografski ili tekstualni materijal. Izbor sadržaja i oblikovanje objava: Mateja Fabijanić, FB stranica Muzeja.

novih tehnologija, sami snađu u predstavljanju kvalitetnog sadržaja na mreži.

Zbog odluke o hitnom preseljenju HMNU je bio zatvoren za posjetitelje i prije potresa, kao i prije prvih zatvaranja zbog pandemije koronavirusa. U tom razdoblju, uz pakiranje knjižne, dokumentarne i arhivske građe, planiranje preseljenja fundusa i druge muzejske imovine, stručni su djelatnici Muzeja osobnim naporom razvijali mrežnu aktivnost HMNU-a. Što zbog potresa, što zbog koronavirusa, brojni su muzeji morali odustati od planiranih programskih aktivnosti te svoje napore usmjeriti na sanaciju štete i eventualno usmjeravanje djelatnosti u virtualne svjetove. HMNU je pritom bio u dodatnim otežavajućim okolnostima jer ni prije mjera uspostavljenih zbog koronavirusa i potresa nije imao dodatnoga vlastitog prihoda od muzejskog dućana, a usto su postojeća ograničena sredstva bila preusmjerena na troškove selidbe. Svu aktivnost glede selidbe i alternativnoga mrežnog djelovanja obavljali su sami djelatnici Muzeja, uz povremenu pomoć vanjskih suradnika (u transportu, uslugama IT-ja). Stoga je HMNU svoju djelatnost usmjerio na tri glavna mrežna kanala: službenu mrežnu stranicu, službenu Facebook stranicu te Youtube kanal.

Realizirani projekti

Tijekom 2020. pokrenuta je izrada nove službene mrežne stranice HMNU-a s novim sadržajima. U potpunosti je postavljena programska struktura za dodavanje sadržaja. S tim u vezi, Muzej se odlučio za postupno objavljivanje digitaliziranih muzejskih izdanja. Na mrežnoj stranici <https://hmnu.hr/online-publikacije> dostupne su tri kategorije mrežnih publikacija: *Elektronička izdanja*, *Digitalizirane publikacije*, *Izbor iz arhive*.

Elektronička izdanja obuhvaćaju publikacije nastale isključivo u digitalnom obliku kao što su knjižice sažetaka na hrvatskome i engleskom jeziku virtualnog simpozija *Ivan Rabuzin i simbolika prirode u umjetnosti 20. i 21. stoljeća*. U cijelosti su dostupne i moguće ih je preuzeti.

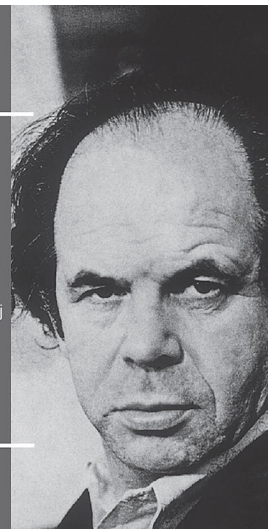
DOGODILO SE NA DANAŠNJI DAN

60. OBLJETNICA
1. samostalne izložbe
IVANA RABUZINA
u HMNU-u.

21. 5. - 30. 6. 1960.

Naš najznačajniji naivni umjetnik prvi put izlaže u tadašnjoj Galeriji primitivne umjetnosti. Koje je slike izložio te kako je samostalno oblikovao katalog, pogledajte na

<http://www.hmnu.hr>

Kategorija *Digitalizirane publikacije*, postavljena na stranicu na inicijativu ravnateljice HMNU-a, nudi prelistavanje muzejskih izdanja koje je nakon ponovnog otvorenja Muzeja moguće kupiti u muzejskom dućanu u tiskanom obliku. S obzirom na to da je Muzej bio zatvoren, digitalizirana je riječ bila jedini oblik prenošenja informacija publici.

Za sada samo kao selekcija, *Izbor iz arhive* čine katalogi izložaba iz dokumentacijske zbirke muzejskih izdanja. HMNU ima bogatu dokumentacijsku građu trenutno razvrstanu u 16 zbirki. U povodu 16. *Noći muzeja* 2021., s obzirom na okolnosti (digitalni medij), dokumentaristica HMNU-a odabrala je 15 digitaliziranih kataloga pod konceptom *Prvijenici iz arhive*. Njima su obuhvaćene prve izložbe najznačajnijih naivnih umjetnika održane u tadašnjoj Seljačkoj umjetničkoj galeriji, odnosno u Galeriji primitivne umjetnosti (današnji HMNU). Katalogi su izvrsna građa za javnost i stručnjake koje zanima povijest, teorija umjetnosti i dizajn, fenomen naivne umjetnosti, njezina kritička valorizacija i problematika samog naziva te likovne pojave. Iz njih se iščitava i povijest institucije, ali i razvoj njezina vizualnog identiteta od početnog traženja do postupne standardizacije tiskovina angažmanom Ivana Picelja kao višedesetljetnog suradnika Galerije primitivne umjetnosti.⁹

Zahvaljujući prijašnjim naporima, unatoč manjku stručnih djelatnika, Muzej je, što od potpora osnivača, a što vlastitim sredstvima, proveo određene projekte digitalizacije dokumentacijske građe (arhiva izdanja; plakati; 2017. i 2019. godina). Time je u potpunosti digitalizirana zbirka muzejskih izdanja od 1952. do 1991. (ukupno 115 jedinica). U planu je, s daljnjim razvojem muzejske mrežne stranice, postupno učiniti dostupnim sav digitalizirani sadržaj arhive muzejskih izdanja.

Tijekom 2020. muzejski je edukativno-informativni segment realiziran dvama projektima: zahvaljujući kolegici – vanjskoj suradnici za muzejsku pedagogiju, u povodom Međunarodnog dana muzeja 2020. osmišljene su virtualne radionice posvećene našem najznačajnijem

⁹ Više o navedenome moguće je pročitati u stručnom tekstu objavljenome na mrežnoj stranici muzeja (<https://hmnu.hr/vremeplov/noc-muzeja>).

naivnom umjetniku Ivanu Rabuzinu te radionica o toleranciji i prihvaćanju različitosti.¹⁰ Osim toga, dokumentaristica HMNU-a pokrenula je projekt *Vremeplov*, u sklopu kojega su informativnim objavama na Facebook stranici Muzeja obilježene važne obljetnice i događanja iz povijesti Muzeja.¹¹ Objave su dizajnirane u besplatno mrežnom programu Canvi, i to zahvaljujući brzom i kvalitetnom osposobljavanju polaznika putem webinara u organizaciji CSSU-a.¹²

Obilježavajući stotu obljetnicu rođenja Ivana Rabuzina, u ožujku 2021. HMNU je održao dvodnevni mrežni simpozij. Uz pomoć vanjskog suradnika za tehničku potporu i kolegice – vanjske suradnice za muzejsku pedagogiju, djelatnici HMNU-a uspostavili su i administrirali cijeli simpozij putem aplikacije Microsoft Teams te osigurali tehničku pomoć sudionicima. Simpozij je uspješno održan, a putem platforme emitiran je i koncert Matije Dedića održan u prostoru Muzeja za virtualnu publiku.

Zaključak. Internetske aktivnosti HMNU-a u vrijeme dok je bio zatvoren, uz stručno-znanstveni virtualni simpozij 2021., bile su usmjerene na edukativno-informativnu djelatnost. Sve poduzete virtualne aktivnosti bile su u službi dopunskog znanja o umjetničkom djelu i na njima je potrebno dalje raditi kako bismo educirali i zainteresirali publiku da, kad god bude moguće, dođe u Muzej i doživi izravan susret s likovnim artefaktima jer je neposredna komunikacija s umjetničkim djelom nezamjenjiva.

Muzej je od 29. ožujka 2021. ponovo otvoren, no s obzirom na to da će, neovisno o tijeku pandemije, zbog preseljenja ponovo biti zatvoren, stvaranje digitalnog sadržaja postat će prioritet. S tim u vezi, dok se ne usvoje standardi i strategije o digitalizaciji i ulozi muzejskih zajednica u virtualnom svijetu na nacionalnoj razini,¹³ odnosno dok se ne stvore uvjeti za njihovu primjenu, u HMNU-u planiramo, u skladu s mogućnostima, osmisлити plan i načine virtualne prezentacije naših sadržaja.

Kako bi se to ostvarilo, što se u muzeju pokazalo kao problem u ovom kriznom razdoblju, nužno je usporedno raditi na sustavnoj edukaciji muzejskih djelatnika za stjecanje konkretnoga, praktičnog znanja, pogotovo u manjim muzejima koji nemaju velik broj djelatnika. Brojni su webinar održani u teorijskim raspravama, no malo je njih ponudilo konkretne alate. Muzejski su djelatnici prepušteni sami sebi i u svoje se slobodno vrijeme osposobljavaju za rad na platformama za izradu mrežnih stranica, za ovladavanje internetskim alatima za dizajniranje, obradu fotografija, izradu e-publikacija, videa ili mrežnih izložaba. Zvanje *online curator* već postoji u svijetu i podrazumijeva se da muzejsko osoblje raspolaže digitalnim vještinama. Kojim to konkretnim digitalnim alatima muzejski djelatnici trebaju ovladati, koji bi sadržaj bio primjeren i u kojim alatima izrađen, koji bi standardi pritom morali postojati – samo su neka od pitanja što ih je pandemija otvorila i postavila kao izazov muzejskim institucijama i muzejskoj zajednici 21. stoljeća.

LITERATURA I IZVORI

1. Crnković, Vladimir. *Hrvatski muzej naivne umjetnosti*, monografija. Zagreb: 2000.
2. Vrkljan Križić, N.; Gracin Čuić, V.; Donat B. (ur.). *Naivna umjetnost*. Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti (Galerija grada Zagreba), 1991.
3. Full report on the impact of COVID-19 on museums in Europe i „Follow-up Survey on the impact of the COVID-19 pandemic on museums in Europe – Final Report”. Dostupno na <https://www.ne-mo.org/advocacy/our-advocacy-work/museums-during-covid-19.html> (pristupljeno 15. srpnja 2021.).
4. Radna skupina za izmjenu i dopunu strategije digitalizacije kulturne baštine. Nacionalni plan digitalizacije kulturne baštine 2025. Dostupno na <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=10350> (pristupljeno 15. srpnja 2021.).
5. Fabijanić, Mateja. „Prvijenici iz arhive – digitalizirani katalozi klasika naivne umjetnosti”, <https://hmnu.hr/vremeplov/noc-muzeja> (pristupljeno 15. srpnja 2021.).
6. Arhiva djelatnosti HMNU-a.
7. Tajništvo HMNU-a.

Primljeno: 23. srpnja 2021.

THE CROATIAN MUSEUM OF NAÏVE ART IN THE TIME OF PANDEMIC, EARTHQUAKE AND MOVING (2020-2021)

The closure of museum institutions because of earthquake and pandemic started up and repeated the complex issues of their ability to adapt rapidly in situations of crisis. Museum institutions as public institutions were compelled to resort to alternative, virtual ways of public activity and mediating cultural contents to the community.

The Croatian museum of Naïve Art was closed even before the pandemic and the earthquake because of the planned move to a temporary accommodation. On the one hand, the museum was concerned with moving the materials, and then with repairing the damage from the earthquake in the existing rented space and in the new building. On the other hand, museum personnel were working on online visibility by the development of the official museum site, publishing digital contents on the Web and the Facebook page, and by launching a YouTube channel with video workshops and the holding of a two-day-long virtual symposium devoted to Ivan Rabuzin. These activities on the one hand showed the resourcefulness, persistence and good will of personnel for the continuation of the work of the museum, while on the other hand numerous issues about financial, infrastructure and educational support arose, as well as the need for strategic planning with well-considered objectives and a defined purpose in the virtual activity of the museum institutions.

10 Radionice je osmislila i provela Antonia Mamić, a dostupne su na YouTube kanalu Muzeja, <https://www.youtube.com/channel/UCD-1lUITXH3wd936REQp1uA>.

11 Dostupno na službenoj Facebook stranici Muzeja (<https://hr-hr.facebook.com/hmnu1952/>).

12 Webinar *Carva – internetski alat za grafički dizajn*, u organizaciji CSSU-a održan je 14. svibnja 2020.; predavačica: Marija Šimunović, viša knjižničarka.

13 „U razdoblju do 2025. godine za digitalizaciju kulturne baštine potrebno je razviti cjeloviti normativni i infrastrukturni okvir koji omogućuje i potiče široku dostupnost, korištenje i razmjenu kulturnih sadržaja, olakšava pristup i predstavljanje digitalne kulturne baštine, stvara nove digitalne sadržaje i usluge utemeljene na suvremenim informacijskim tehnologijama, interoperabilnosti, dugoročnom očuvanju iskoristivosti i održivosti te uključenosti u europske i nacionalne politike i strategije izgradnje digitalnog društva” (word dokument Nacionalnog plana digitalizacije kulturne baštine 2025 preuzet s <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=10350>; pristupljeno 15. srpnja 2021.).